

Оригинални научни рад
УДК: 323(497.113)"1980/1990"
94(497.113)"19"
323.1(=163.31)(497.113)"19"
DOI: 10.5937/zrffp53-46415

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА: ВОЈВОДИНА ДЕВЕТЕ ДЕЦЕНИЈЕ ПРОШЛОГ ВЕКА

Саша С. МАРКОВИЋ¹
Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет, Сомбор
Катедра за друштвене науке

¹ milnik.markovic@gmail.com

Рад примљен: 8. 9. 2023.
Рад прихваћен: 4. 12. 2023.

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА: ВОЈВОДИНА ДЕВЕТЕ ДЕЦЕНИЈЕ ПРОШЛОГ ВЕКА

Кључне речи:

Војводина;
идентитет;
национализам;
реформа;
сукоб;
политика.

Сажетак. Рад представља разматрање ставова у вези са национално-политичким статусом Војводине након смрти Јосипа Броза, у време (ре)афирмисања уставног и националног идентитета социјалистичке југословенске федерације и њених конститутивних елемената. Ослањајући се на постојећи континуитет расправа о положају Војводине у Републици Србији и југословенској федерацији, привремено прекинут услед одавања почастности личности и делу друга Тита, транзициони процес, који се све више претварао у дезинтеграциони процес заједничке државе, сведочи о све бројнијим противречностима у погледу будућности статуса АП Војводине. Настале из амбивалентних побуда, оне су се убрзо трансформисале у бескомпромисне антагонизме, који су упорно, по цену одсудног сукоба, инсистирали на сопственој правоверности. У таквим околностима је од стране свих заинтересованих страна игнорисана чињеница о прегломазном и бирократизованом партијском, а тиме и државном апарату који је одавно изгубио свако упориште у политичкој вољи становништва. Из тог разлога је омасовљење подршке у једном тренутку постало одсудни моменат престижа, који води ка коначном политичком тријумфу. Пратеће популистичке манифестације пресудно су утицале на специфичан развој демократског плурализма, који је намеравао да направи отклон од компромитоване идеологије југословенске федерације.

Досадашња истраживања друштвено-политичке и националне ситуације на простору АП Војводине у времену транзиционих процеса, у деветој деценији прошлог века, указују на скромне историографске домете, које, својом изразитом количином жели да надомести публицистика, без устручавања да своја тумачења представи као одсудно веродостојна. У вези са нашим интересовањем, најкорисније монографије су монографија Косте Николића (Николић, 2019), који је представио, на основу релевантних извора, главне токове развоја догађаја током распада југословенске државе, након смрти Јосипа Броза, као и дела Слободана Бјелице (Бјелица, 2015; Бјелица, 2021). Она, ослањајући се на архивску грађу, мемоарску и дневничку литературу, хронолошки представља однос комунистичких олигархија у Београду и Новом Саду, њихову напетост у вези са различитим погледима око делокруга надлежности републичких, односно покрајинских институција и третирања српског националног питања. Подршку овим носећим истраживањима представљају радови који су истраживали претходне историјске процесе на простору Војводине, истовремено трагајући за њиховим савременим континуитетом (Микавица, 2018; Васин и др., 2018; Марковић, 2020), али и радови који су тематски опредељени на одређене догађаје и историјске процесе, те изузетно бројна инострана литература која нас суочава са утиском нескривеног предубеђења о српској националној претенциозности која је формирана услед актуелних политичких погледа на разрешење југословенске кризе.

Промишљања покрајинског статуса окупирала су пажњу наших угледних историчара (Попов, 2007; Екмечић, 2021δ). Они су посматрали процес регионализације као дезинтеграцију националних интереса и утицали су на промишљања прошлости простора Војводине, како у правцу националне обнове тако и у правцу претпостављања мултинационалности и интереса било које нације која ту живи. Уважавајући поменуте домете, ослањајући се на бројну публицистику и мемоарску грађу, потрудили смо се да представимо тумачење историјских догађаја који су ескалирали према неразумевању и искључивости и довели до стварања утиска непомирљивости политичких ставова у вези са статусом АП Војводине.

У покушају да сврсисходно сведемо вишедеценијски истраживачки опус, свесни могуће критике таквог преурањеног подухвата, али ослањајући се на познанство, и лично, и са опусом, Дејана Микавице о историји Срба са простора данашње АП Војводине, уз уважавање његовог специфичног израза патриотизма и националног достојанства, којег је представљао кроз своје многобројне рукописе, мотивисан актуелним, изузетно комплексним процесима који су одређивали национални интерес Срба, као „насушно питање” (Николић, 2019), нарочито у идеолошким уобразиљама које су га или ниподаштавале или пренаглашавале – суштински злоупотребљавале, скрећемо пажњу на његов однос према Војводини као питању о остварењу „националног идентитета Срба” (Микавица, 2018, стр. 432). Он је остварен кроз примерену борбу за политичко-територијалну аутономију у условима геополитичке егзистенције у оквиру Хабзбуршке/Аустроугарске монархије, до њеног слома и присаједињења Краљевини Србији 1918. године у нади да ће југословенска идеолошка опструкција српских националних интереса, како је он доживљавао седам деценија дугу историју јужнословенске државе, бити спречена да поништи историјска достигнућа националног јединства, кроз драматичан процес српске националне дезинтеграције зарад југословенског јединства.

Својерстан рукавац таквог национално-дезинтеграционог процеса, у социјалистичкој Југославији, врло опскуран и политикантски интересно омеђен сукобом партијских елита, био је онај који се односи на идентитет Војводине као искључиво политичко питање. Развој овог процеса, уочен након 1918. године, доводио је у питање државно и територијално јединство српског националног корпуса. Ово становиште истиче као штетан историјски процес, обнову „националног романтизма” која инсистира на пожељним аналогијама из прошлости приликом његовог тумачења. Таква критика може да буде ослоњена на историографски приступ, али је њен најчешћи епилог одбацивање било каквог националног идентитета као анахронизма и сувишног баласта, којег, у модерном идентитету грађана, треба одстранити. У таквој ситуацији, поменута критика прети да постане тврдокорни став који не дозвољава сумњу, већ се претвара у нови аксиом, притом заборављајући да своје трајање дугује управо супротстављању пређашњим „недодирљивим тврдњама”.

Она је ослоњена на истраживања која скрећу пажњу на „европски уставни патриотизам” (Müller, 2007, стр. 99), који проистиче из вишедеценијског суживота европских нација и држава у заједници која је на прагу дугоочекиваног стварања „европске уставне културе” (Müller, 2007, стр. 99). Поменута култура, у чијем је европском оквиру виђена и Русија (Рикџ, 2002, стр. 12), део је најширег културолошког процеса друге половине прошлог века, али и почетка овог века и успела је да, на основу све интензивнијег повезивања и прожимања држава Европе, доведе до стварања

јединственог културног обрасца Европе који не одбацује, али који потискује национални идентитет као носећу садржину идентитета и који гради нове идентитетске пројекте. Они су у почетку инсистирали на апострофирању превазилажења националне припадности², али су временом, суочени са неверицом, без обзира на економски узлет и материјално благостање, постајали опрезнији у том приступу, премда нису одустали од трагања за одбацивањем традиционалних социјалних и државних оквира живљења, правдајући то неминовним процесом модернизације, притом националну идеју свдећи на њену искључиву експресију која је довела до светских сукоба. Трансформисање становишта од наднационалног на оперативно јединствени идентитет било је својеврсно признање пораза нападне идеје наднационалног јединства Европе, и то упркос „комуникативном обиљу” (Keane, 2013, стр. 245), које је требало да разобличи традиционални приступ нацији као предрасуду која омогућује „медијску декаденцију” (Keane, 2013, стр. 245). Овај процес суочавања визије са реалним околностима довео је до обуздавања еуфоричних приступа и обнове преиспитивања основних вредности европског заједништва данас. У таквим околностима, а имајући у виду и ратни расплет руско-украјинске кризе, треба истаћи да подједнаку пажњу привлачи и идеја о „неизбежној ентропији демократије” (Крауч, 2010, стр. 131), односно о њеном крају, као и идеја о „Демократским Сједињеним Европским Државама” (Šmale, 2019), која трага за аргументима који ће учврстити савез и довести до прерастања заједнице у федералну државу.

Процес федерализације повезан је са губитком ингеренција постојећих држава. Притом, он се образлаже као пренос надлежности из традиционалних националних институција у наднационалне са недовољно разјашњеним делокругом делатности. Такав процес намеће погледе који постојећу политичку заједницу Европе намеравају да претворе у јединствену целину подељену на регионе. Креирање њиховог статуса у постојећој геополитичкој ситуацији подразумева ново креирање држава. Историографска промишљања код нас указују на становишта да је процес регионализације „трулеж” (Екмечић, 2021а, стр. 847), коме се треба супротставити, јер има за циљ „растакане старих суверених нација” (Екмечић, 2021а, стр. 849). Носећа регионална целина у нашој држави, у овом концепту, јесте Војводина, која би се придружила еврорегиону³ заједно са територијама

² Тај моменат је посебно апострофиран код нас почетком овог века у контексту европског неразумевања српског националног интереса. Притом, није постојала јасно дистинкција од искључивог израза националних интереса коју је демонстрирала актуелна политичка елита у Србији. „Европска идеологија почива на премиси да су национални суверенитет и његова држава застарели” (Екмечић, 2002, стр. 66).

³ Салзбуршка изјава из 1958. године управо говори о сепаратном статусу Војводине у односу на постојећу државу и промовише „војвођански народ” (Бјелица, 2011, стр. 519).

са простора Мађарске и Румуније (Екмечић, 2021а). Треба истаћи да евроскептицизам код Срба проистиче из прилично поткрепљеног утиска да не постоји разумевање за српске националне интересе. Због тог убеђења се релативизују и „моћна економија и социјални мир” (Екмечић, 2002, стр. 59), које Европска унија остварује, а поједини закључци иду према констатацији да је „брутална, немилосрдна империја” (Ковић, 2016, стр. 91).

Европа регија⁴ је процес који делимично одређује стратешке визије европског заједништва. Он је, у одређеној мери, био кохерентан процесу регионализације у државама које је, националном борбом, стварао српски народ. Интегралистичке идеје, политички и државно остварене путем вишенационалне југословенске државе, суочиле су се са снажним централистичким ослоном српске државе, доминантно национално монолитног са идејама аутономности. Питање уставног, политичког и националног идентитета Војводине постало је актуелно у новонасталим околностима. До тада, односно до 1918. године, оно је било потреба очувања политичког и националног идентитета Срба у оквирима Дунавске монархије. Након тога, оно се разматрало у оквиру уставног дефинисања вишенационалне југословенске државе која је настала, пре свега, борбом Срба за национално ослобођење и уједињење. Тада су се појавила и оштра размимоилажења око њеног статуса. За одређене представнике српске политичке елите Војводина је требало да постане самостална федерална јединица која не угрожава достигнућа националне борбе Срба већ која представља њену еманципацију у новонасталим државним оквирима. Ово „војвођанско родољубље и српски патриотизам” (Марковић, 2011), у својим концепцијама дезинтеграције југословенске државе, злоупотребљавала је артикулација хрватског национализма која је Војводину најчешће доживљавала као простор за евентуални договор приликом утврђивања етничког разграничења Срба и Хрвата (Марковић, 2020). Такве међе доводиле су у питање и сам контекст постојања заједничке државе, са интенцијом да дође до њеног распада. Ова идеја није била намера већине српских политичара из Војводине, који су, у међуратном периоду, трагали за њеним статусом, не устручавајући се да оштро критикују и посесивна тумачења српског националног интереса. Напротив, она је била супротстављена намерама које су позивале на повратак на стање пре 1. децембра 1918. године.

Агонија југословенске монархије доживљена је током Другог светског рата. Ратне околности и револуционарна превирања у грађанском и идеолошком сукобу довеле су до победе комунистичке партије и друштвеног концепта социјалистичке Југославије у којем је Војводина добила нови контекст. Вештим манипулисањем, које се усредсредило на мимикрију, а

⁴ „Сматра се да у Европи постоје 283 посебне регије са мешаним етничким групама” (Екмечић, 2002, стр. 89).

не на стварну промену, комунистичка партија је од „секташке” (Николић, 2011, стр. 9) прерасла у „државотворну”. Промовишући идеју о поразу великосрпске доминације, Југославија у којој, према сведочењу, међу њеним интелектуалним креаторима преовладава „престрашеност или камуфлажа и лаж” (Николић, 2012, стр. 94), инсистирала је на аутономности Војводине као последици истрајности на страначком приоритету. На тај начин је направљен историјски отклон од идеја о Војводини у југословенској монархији.

Оне су, наиме, у приличној мери биле последица вишестраначке расправе и полемике грађанских интелектуалаца о потреби препознатљивости одређених специфичности, пре свих мултинационалног и мултиконфесионалног карактера. Југословенски државни оквир за њих није био упитан и третиран је као најшира и прагматична геополитичка еманципација националне борбе српског народа током ратова од 1912. до 1918. године. Због енормног страдања, отпор евентуално новим завојевачима, у овој визији, био је остварив једино кроз живот блиских јужнословенских народа у заједничкој држави. Својом површином, привредно-економским потенцијалима и демографским карактеристикама, које треба надаље развијати, она је била одлучујући фактор одбране од империјалних аспирација великих сила.

Значајна подршка развоју ове државе било је трагање за њеним оптималним уставно-правним уређењем у коме је национално питање уравнотежено решено. Отуд је концепт „Војводина – Војвођанима” представљао, у таквим историјским околностима, покушај потраге за демократским развојем државе која је настала као последица политичке и државне артикулације националних интереса Срба. Он није био антисрпски оријентисан, али је у федералистичкој стратегији Хрватске сељачке странке био виђен као потенцијални дезинтеграциони фактор јединства српског политичког и националног корпуса и из тог разлога третиран је као могући савезник.

Одговор српске политичке елите била је критика ових тежњи и суздржаност према политичком програму који предвиђа Војводину као засебну федералну јединицу, јер је њена првобитна улога о националном јединству Срба остварена 1918. године, те је ново формирање Војводине противно националном интересу, без обзира на то колико истиче своје родољубље и њему иманентан југословенски патриотизам.

Овај историјски контекст „идеје о аутономији Војводине”, упркос инсистирању на континуитету код комунистичке политичке елите, није био могућ након Другог светског рата. Социјалистичка Југославија, федерално организована, била је идеолошка држава са једнопартијским системом. Политички разлози за формирањем Војводине, којим се ова елита руководила, нису кореспондирала са међуратним политичким побудама, док је потребу националног очувања и самозаштите из времена

Аустроугарске монархије у потпуности одбацила. Војводина федеративне и социјалистичке Југославије имала је посебну улогу, дисконтинуирану и иреверзибилну од до тада уочених историјских потреба, премда је постојала тенденција о препознавању Војводине као „историјске покрајине” (*Аутономија Војводине*, 1976), која претрајава и дивергентне идеолошке оквире и различите историјске епохе. Она је артикулисана као аутономна јединица, са одређеним надлежностима које су увек биле изложене напетости у процесу дефинисања услед различитог тумачења партијске елите у Београду и Новом Саду, али са јасном намером да онемогући повампирење српског национализма (Кончар и Боаров, 2011, стр. 578) као изразито антиреволуционарног концепта, који би негирањем аутономности потврдио своје империјалне амбиције и освајачки запретио заједништву успостављеном на постулату о братству и јединству.⁵

Упркос оповргавању које је било видљиво у честим унутарстраначким, на моменте и врло оштрим, полемикама, које су сведочиле о незадовољству српског националног интереса⁶, постојећа идеолошка доктрина, упркос појединим опортуним ставовима који су безуспешно интервенисали у правцу компромиса⁷, развијала се у правцу даље дезинтеграције српског политичког јединства кроз процес уставних реформи и конфедерализације Југославије. Она је остварена Уставом из 1974. године и стварањем осам заседних држава. Србија је, поред осталих република, „равноправне” односе у „асиметричној федерацији” (Станковић, 2010, стр. 296), политички коректне и са пуно уважавања, морала да развија и са аутономним покрајинама Војводином и Косовом и Метохијом. Од стране покрајинског руководства Војводине, овај процес виђен је као „децентрализација која искључује, не само централизам већ и локализам и партикуларизам” (Кончар и Боаров, 2011, стр. 335). С обзиром на то да су „статус, права и дужности аутономних покрајина регулисани Савезним уставом тако да Србија није била у прилици да одређује њихов положај иако су, формално, биле у њеном саставу” (Димић, 2001, стр. 436), развој ситуације није ишао у правцу разумевања. Тој друштвеној неверици је допринела и демагогија⁸,

⁵ Борба против „шовинизма ... отровне жаоке капитализма” (Кончар и Боаров, 2011, стр. 95).

⁶ Постоји „егзекуторски однос према војвођанском руководству” (Кончар и Боаров, 2011, стр. 331).

⁷ Тако је Мирко Чанадановић, председник Покрајинског комитета Савеза комуниста Војводине, указао на то да „аутономија није и не треба да постане република, једноставно зато што грађани Војводине имају републику – социјалистичку Србију, међутим аутономија није и никада не може бити покрајина Србији и Савезној Републици Југославији” (Вјелица, 2015, стр. 186).

⁸ „[...] политикантска манипулација са аутономним положајем ... покрајине” (Вјелица, 2015, стр. 328).

односно инсистирање на заједништву са централном Србијом, иза којег се крило стварно и искључиво инсистирање на очувању стечених позиција, које, на основу политичке моћи, чувају материјално благостање. Идеолошки развој овог становишта ишао је у правцу разраде процеса „војвођанског етатизма” (Димић, 2001, стр. 437) и фабриковања „војвођанске нације” (Димић, 2001, стр. 437) на темељу сугестивног приступа⁹ у тумачењу прошлости идеје о Војводини (Марковић, 2022, стр. 1130–1151), као и услед све бројнијих „неспоразума” (Вјелица, 2016, стр. 258–273) у вези са стратешким привредним планирањем и развојем.

Девета деценија прошлог века, након смрти Јосипа Броза, довела је до кулминације структурне кризе југословенске државе. Најпре се манифестовала у економији¹⁰, а потом је прерасла у друштвену кризу покренуту са демонстрацијама Албанаца на Косову и Метохији. Партијски центри моћи, који су имали монопол власти, наводно су се и даље бавили разматрањима кризе, али су корените реформе изостале (Woodward, 1997), јер се упорно одбијала једина сврсисходна потрага за решењем изван превазиђеног идеолошког друштва „самоуправљача” (Глишић, 2019, стр. 213–234). Из пукотина друштва, насталих услед кризе, али и услед процеса урбанизације са недовољно разјашњеним утицајем на идентитет,¹¹ развијао се процес националног препорода. Његови корифеји били су интелектуалци, углавном писци (Ристановић, 2020), како они окренути уметности тако и они који су неговали друштвене идеје. Обнова разговора и писане речи о националном идентитету Срба, односно „обнове српства” (Владисављевић, 2019, стр. 11), за многе касније историографе, услед наводне претенциозности, била је узрок распада Југославије (Ramet & Balkan, 2002; Cohen, 2002). Из тог разлога је и модерна манифестација српског националног израза – „српска идеја”, у значајном ракурсу светског историографског тумачења, патетично представљена као „песма несреће” (Cohen, 2002, стр. 2), постала носилац дезинтеграције друштвених процеса, односно „епистемолошке катастрофе” (Зундхаусен, 2008, стр. 422) које „злоупотребљава реч геноцид” (Зундхаусен, 2008, стр. 424), при чему су „бројке постале судбине” (Зундхаусен, 2008, стр. 425).

⁹ „Историјска генеза војвођанске аутономије све чешће је била наглашавана у јавним иступима војвођанских функционера” (Бјелица, 2021, стр. 48).

¹⁰ Ближе в. и: Вештић-Bronza, 2019, 294–309.

¹¹ „Удео оних који се уопште нису идентификовали као припадници народа него само као грађани порастао је између 1961. и 1981. са 1,7% на 5,4% [...] може се јасно закључити да је дошло до опште промене свести у мобилној, образованијој и професионално квалификованој генерацији” (Чалић, 2013, стр. 362).

Успон нараштава немирљивости

У нади да ће противречности развоја југословенске монархије у односу на положај Војводине бити одговорно разматране и решаване, али уз истовремену бојазан да ће „тешко време проћи, а од тешког времена искварени човек остати” (Секулић, 2012, стр. 40), Исидора Секулић је подсећала на њено културно наслеђе које је елиминисало сваки облик нетрпељивих ставова. Ова порука није имала далекосежних утицаја на процес распада социјалистичке Југославије. Сасвим супротно, упозорења су остала нечујна. Нетрпељивост је, из године у годину, продубљивана. Проистекло из „Плаве књиге”, партијско супарништво Београда и Новог Сада добило је додатно убрзање иредентистичким захтевима на Косову и Метохији. Актуелно партијско руководство Војводине критиковало је наводну злоупотребу угроженог националног опстанка Срба са Косова и Метохије (Ристановић, 2019), која се, од „српских националиста”, транспоновала и на положај Срба у Војводини. „Националисти” су, охрабрани пробојем реституције националне реторике, указивали на губитак сваког политичког легитимитета у народу актуелне покрајинске власти која се упорно држала уставних принципа из 1974. године. Са друге стране, покрајинско руководство АП Војводине (Представништва САПВ), кроз разговоре са руководством АП Косова и Метохије и других република, Словеније и Хрватске, оптуживало је републичко руководство Србије за „гарашиновски модел Србије” (Бјелица, 2021, стр. 249) у којем је „све присутнија искључивост” (Бјелица, 2021, стр. 198). Тако је, између осталих, сведочио и Бошко Крунић приликом представљања сопственог виђења све очигледније кризе у односима Војводине и Републике Србије. Притом је избегавао да, у нарастању неразумевања, утврди сопствену одговорност, и то вешто, у духу анахроног наратива о изневереним револуционарним тековинама заснованим на одбрани од српства, представљајући руководство покрајине Војводине као чувара изворних револуционарних идеја. Претња „подшишавања аутономије” била је последица нарастајућег „максималистичког програма” (Бјелица, 2021, стр. 249) српског национализма, заразно и трајно инфилтрираног у партијско руководство Републике Србије. Упоредо са овим процесом нарастања нетрпељивости између Војводине и Србије, насталом на бојазни од мајоризације покрајинске уставне препознатљивости, на нивоу југословенске федерације, развијао се процес размимоилажења Словеније и Србије, где се „суштина словеначких примедби сводила на страху од мајоризације у федералним институцијама” (Николић, 2019, стр. 100). У насталој и бесповратној кризи уставног, државног и националног идентитета (Селинић, 2021), Југославија је све мање личила на „мултикултурални животни простор” (Чалић, 2013, стр. 364), а све више постајала „буре барута примитивних сукоба” (Чалић, 2013, стр. 2). Преиспитивање идентитета Војводине следило је парадигму

нераздевања и искључивости на државном нивоу. Дотрајала страначка организација комуниста (Вукадиновић, 2020, стр. 378–392), озбиљно уздрманог политичког и моралног кредибилитета, односно њеног руководећег дела који није намеравао олако да се одрекне свог материјалног комфора који се озбиљно подсмевао стандарду становништва, лишеног реалне процене услед идеолошке мантре, тражила је модалитет опстанка, спремна да у том процесу иде до крајњих граница. За разлику од оних декларативно посвећених очувању постојећих социјалистичких тековина, уверених да јединствени самоуправни друштвени поредак неће бити урушен попут „источног блока”, јер не дели све у потпуности са њим, други, дојучерашњи страначки саборци били су спремни на тоталне метаморфозе, једнако лицемерно посвећени новим облицима вредности, као и приликом неговања старих, притом, једино истрајни у намери очувања владајућих позиција и политичке моћи која социјалистичку идолатрију замењује националистичком. Њихов заједнички именоватељ односи се на демагошку, фразеолошку и циничну злоупотребу како учења о социјалној правди некада тако сада учења о културном развоју националног идентитета. Ове злоупотребе вредности, вешто истицане као националне пароле, уз огољену подршку медија, биле су одлучујуће упориште у „догађању народа” које је довело до распада Југославије.

Крај њене историјске улоге, постављен, али нереализован још од тренутка када је настала, био је очекиван историјски процес. Процес њеног друштвеног и државног преобликовања, због одсуства уважавања различитих гледишта и њиховог демократског развоја, довео је до конфликта самоуверених политичких чинилаца. Питање политичког одређења Војводине било је део тог процеса, иако је њена одређеност унутар развоја српске националне идеје и њене одговорности према различитости била неминовна кроз реинтеграцију и то без обзира на оспоравања да је то „ултранационалистички пројекат” (Бисерко, 2004). То јесте био национални пројекат, континуирано повезан са намером демократског развоја српске националне идеје. Национални пројекат је, упркос слабости, уочљив почетком прошлог века (Поповић Обрадовић, 2008). Ипак, он је онемогућен у самом зачетку услед оспоравања намере, нераздевања процеса,¹² фрагментисања целине и инструментализовања његовог правца развоја од стране тада актуелних конзумента, а, у складу са тим, и његових критичара. Намеће се потрага за начином одбацивања и једних и других јер је њихова странпутица (Ђурић, 2003, стр. 50) велика претња развоју српске националне идеје, тиме и идентитета Војводине.

¹² „У ситуацији када су сви народи дотадашње Југославије отворено наступали са сепаратистичким захтевима ... српски народ једини није умео да се снађе” (Ђурић, 2003, стр. 50).

Српска национална идеја, која генерише идеју политичког идентитета Војводине, прихватајући модерне тенденције развоја, треба да буде опрезна у вези са „врлинама национализма” (Хазони, 2021, стр. 250), које праве отклон од патриотизма услед његове наводне индиферентности, и треба да буде опрезна са трансформацијом према шовинизму, који је у складу са новопроклаваним „врлинама”, премда се оне упињу у одбацивању сваког облика мржње, притом негујући инсистирање на сопственом виђењу међунационалних проблема које исте те мржње и ствара.

Литература

- Аутономија Војводине* (1976). Нови Сад: Центар ПК СКВ за политичке студије и марксистичко образовање.
- Бисерко, С. (прир.) (2004). *Милошевић вс Југославија*. Београд: Хелсиншки одбор за људска права у Србији.
- Бјелица, С. (2011). Трансформације идеје о аутономији Војводине. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 137, 509–520.
- Бјелица, С. (2015). *Сирови око аутономије Војводине, књига прва 1961–1974*. Београд: Службени гласник.
- Бјелица, С. (2021). *Сирови око аутономије Војводине, књига друга: 1974–1988*. Београд: Службени гласник.
- Васин, Г. и др. (2018). *Срби у Хабсбуршкој монархији 1526–1918*. Нови Сад: Прометеј.
- Владисављевић, Н. (2019). *Антидиократска револуција*. Београд: Архипелаг.
- Вукадиновић, И. (2020). Масовне демонстрације и пад режима САП Војводине 1988. године. *Баштина*, 51, 378–392.
- Глишић, В. (2019). Сусрети и разговори са Николом Љубичићем. *Токови историје*, 2, 213–234.
- Димић, Љ. (2001). *Историја српске државности, Србија у Југославији*. Нови Сад: Српска академија наука и уметности, Огранак у Новом Саду – „Беседа” – Издавачка установа православне Епархије бачке – Друштво историчара Јужнобачког и Сремског округа.
- Ђурић, М. (2003). *Србија и Европа, између прошлости и будућности, летишце југословенске историје*. Београд – Нова Пазова: БИГЗ – Бонарт.
- Екмечић, М. (2002). *Дијалог прошлости и садашњости (Зборник радова)*. Београд: Службени лист СРЈ.
- Екмечић, М. (2021а). *Дуго крећање између клања и орања*. Нови Сад: Архив Војводине.
- Екмечић, М. (2021б). *Разнолики историјски сисци*. Нови Сад: Архив Војводине.
- Зундхаусен, Х. (2008). *Историја Србије од 19. до 21. века*. Београд: Клио.
- Крауч, К. (2010). *Постдемократија*. Москва: Издательский дом Государственного университета – Высшей школы экономики.
- Кончар, Р. и Боаров, Д. (2011). *Стеван Дорњски, одбрана аутономије Војводине*. Нови Сад: Музеј Војводине.
- Ковић, М. (2016). *Ујоршћа*. Београд: Catena mundi.

- Марковић, С. (2011). *Политичка биографија Јована Јоце Лалошевића*. Сомбор: Педагошки факултет.
- Марковић, С. (2020). *Од њрсаједињења до њрекрајања: Војводина у Краљевини СХС/Југославији 1918–1941*. Нови Сад: Архив Војводине.
- Марковић, С. (2022). „Војвођанска нација”: Идеолошке побуде и антиисторијски наратив. *Социолошки ѡрепед*, 3, 1130–1151.
- Микавица, Д. (2018). *Српска Војводина*. Нови Сад: Прометеј – Радио-телевизија Војводине.
- Николић, К. (2011). Мит о комунистичком југословенству. *Историја 20. века*, 1, 9–26.
- Николић, К. (2012). Функција књижевности у Социјалистичкој Југославији (1945–1962). *Serbian Studies Research*, 1, 89–122.
- Николић, К. (2019). *Југославија, ѡследњи дани (1989–1992), књ. 1*. Београд: Службени гласник.
- Поповић Обрадовић, О. (2008). *Парламентаризам у Србији 1903–1914*. Београд: Логистика.
- Рикёр, П. (2002). *История и истина*. Санкт-Петербург: Издательство Алетейя.
- Ристановић, П. (2019). *Косовско ѡишање 1974–1989*. Нови Сад – Београд: Прометеј – Информатика.
- Ристановић, П. (2020). *Илузија моћи, српски кријички интелектуалци и комунистички режим*. Београд: Фондација Александар Невски – ИПП Принцип.
- Секулић, И. (2012). *Војвођани о Војводини, ѡводом десетогодишњице ослобођења и уједињења, 1928*. Зрењанин: Градска народна библиотека Жарко Зрењанин.
- Селинић, С. (2021). Избор кадрова из Србије у Председништво ЦКСКЈ 1981–1983: политичке борбе после смрти Јосипа Броза Тита. *Токови историје*, 2, 199–227.
- Станковић, В. (2010). Статусни положај Војвођанске аутономије. *Српска ѡлиичка мисао*, 1, 291–302.
- Хазони, Ј. (2021). *Врлина национализма*. Београд: Клио.
- Чалић, М-Ж. (2013). *Историја Југославије у 20. веку*. Београд: Клио.
- Већић-Bronza, (2019). Western Perception of Yugoslavia during 1980. *Istraživanja*, 30, 294–309.
- Bjelica, S. (2015). The Rise and Fall of Vojvodinian Liberals. *Istraživanja*, 26, 178–189.
- Bjelica, S. (2016). Views of Vojvodinian Leadership on Reopening the Issue of the Relationship Between SR Serbia and SAP Vojvodina in 1981. *Istraživanja*, 27, 258–273.
- Cohen, L. (2002). *Serpent in the Bosom: The Rise and Fall of Slobodan Milosević*. Boulder, CO: Westview Press.
- Keane, J. (2013). *Democracy and Media Decadence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, J. W. (2007). *Constitutional Patriotism*. London: Princeton University.
- Ramet, S. (1984). *Nationalism and Federalism in Yugoslavia 1963–1983*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ramet, S. P. & Balkan, B. (2002). *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic*. Boulder, CO: Westview Press.
- Šmale, V. (2019). *Šta će biti sa Evropskom Unijom?*. Beograd: Clio.
- Woodward, S. (1997). *Balkanska tragedija: haos i raspad posle hladnog rata*. Beograd: „Filip Višnjić”.

Saša S. MARKOVIĆ

University of Novi Sad

Faculty of Education, Sombor

Department of Social Sciences

Reviewing Identity: Vojvodina of the Ninth Decade of the Past Century

Summary

The paper represents a consideration of attitudes related to the national-political status of Vojvodina after the death of Josip Broz, during the (re)affirmation of the constitutional and national identity of the socialist Yugoslav federation and its constituent elements. Relying on the existing continuity of discussions about the position of Vojvodina in the Republic of Serbia and the Yugoslav Federation, temporarily interrupted due to the honoring of the personality and work of Comrade Tito, the transition process, which increasingly turned into a process of disintegration of the joint state, testifies to the increasing number of contradictions regarding the future of the status of AP Vojvodina. Arising from ambivalent motives, they soon transformed into uncompromising antagonisms that persistently insisted on their own orthodoxy at the cost of a decisive conflict. In such circumstances, all interested parties ignored the fact of an overly cumbersome and bureaucratized party apparatus, and thus the state apparatus, which had long since lost any foothold in the political will of the population. For this reason, the massing of support, in one moment, became a decisive moment of prestige that led to the final political triumph. The accompanying populist manifestations decisively influenced the specific development of democratic pluralism, which intended to make a departure from the compromised ideology of the Yugoslav federation.

Keywords: Vojvodina; identity; nationalism; reform; conflict; policy.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).